

Makarychev, A., & Medvedev, S.
 BIOPOWER IN PUTIN'S RUSSIA:
 FROM TAKING CARE TO TAKING LIVES.
 Central European University Press, 2024.

I. H.

<https://doi.org/10.61095/815-0047-2025-2-328-338>

Апошнім часам — у тым ліку дбаннямі аўтараў манаграфіі, якая тут разглядаецца, — для тлумачэння прыроды і паводзінаў двух усходнееўрапейскіх блізнецых (звязаных калі не структурным і геаэалагічным падабенствам, то непасрэдным «сіямскім» лучвом т. зв. «Саюзнай дзяржавы») аўтарытарызмаў, пуцінскага і лукашэнкаўскага рэжымаў, усё болей актыўна дастасоўваецца паняцце «біяпалітыкі» Мішэля Фуко і звязаныя з ім эўрыстыкі і канцэптуальна-эпістэмічныя стратэгіі.

Андрэй Макарычаў і Сяргей Мядзведзеў чакана канцэнтруюцца ў манаграфіі на Расійскай Федэрацыі, але адзначаюць, што рахуюць за перавагу практыкаванай імі біяпалітычнай парадыхмы магчымасць асэнсавання палітычных траекторыяў постсавецкіх краінаў у цэлым (145) і дамэтнага і не банальнага параўнання з іншымі ліберальнымі рэжымамі, прыводзячы ў якасці прыкладу лукашэнкаўскую Беларусь (147).

Калі для даследаванняў саміх Макарычава і Мядзведзева біяпалітычны канцэптуальны слоўнік уласцівы ўжо болей за дзесяцігоддзе, то акадэмічная мода на яго сярод прадстаўнікоў Russian studies датуецца, хутчэй, 2020-мі, у чым сваю ролю адыграла і пандэмія COVID-19, але найперш і перадусім — поўнамаштабнае ўварванне ва Украіну, якое, варта думаць, паставіла крэс на транзіталагічнай парадыхме і разам пад сур'ёзнае пытанне інтэрпрэтацыйную эўрыстычнасць інстытуцыйнага падыходу. Апроч таго, сам герменеўтычна-маральны выклік найноўшай катастрофічнай эвалюцыі пуцінскага рэжыму вымагае ад аналітыкаў істотнага абнаўлення тэарэтычных перспектываў, а ацэлаўленне і саматызацыя

былых палітычных страхаў выстаўляюць біяпалітычную мадэль у выгодным святле.

У разгляданай манаграфіі Макарычаў і Мядзведзеў не толькі падводзяць падрахунак сваёй ранейшай працы, аб'ядноўваючы перапрацаваныя ранейшыя свае тэксты на шэраг тэмаў (спорт, палітычны актывізм і дзеянні рускай дзяржавы падчас пандэміі) і злучаючы іх цяпер адзіным наратывам, які знаходзіць сваю — прадстаўленую аўтарамі як заканамерную — кульмінацыю ў поўнамаштабным уварванні ва Украіну (яму прысвечаны апошні раздзел кнігі), але і рэагуюць на азначаныя змены ў акадэмічнай кан'юнктуры. Яны сумысля супрацьпастаўляюць прэзентаваны імі біяпалітычны падыход папулярным у рускай паліталогіі інстытутцыйнай і эканамічнай опыткам і прэтэндуюць на значны акадэмічны ўнёсак у дыскусіі аб вайне (42), якую намагаюцца прадставіць як лагічны вынік папярэдніх дыскурсіўна-палітычных траекторый пуцінскага рэжыму. Апроч таго, Макарычаў і Мядзведзеў прапануюць не дыскрэтнае апісанне найноўшай палітычнай гісторыі РФ, дзе драматычныя падзеі пасля 24 лютага 2022 г. разглядаюцца не як кардынальная змена і разрыў ранейшай логікі кіравання, але як працяг папярэдне наяўных трэндаў, што дае магчымасць ахапіць агульным наратывам не толькі анексію Крыму і ваенныя дзеянні на Данбасе, але і вайну ў Грузіі (15) — у забыцці якіх яны, шмат у чым справядліва, папракаюць іншых аналітыкаў.

Агулам біяпалітычны падыход дастасоўна Russian studies прадугледжвае дзве асноўныя метадалагічныя стратэгіі. Па-першае, выкарыстанне ў якасці базавага даследніцкага інструменту дыскурсіўнага аналізу (з шырокім разуменнем «дыскурсу», якое — няўпрыклад таму ж М. Фуко — ахапляе не толькі тэкстуальную, але і любую сімвалічную рэальнасць, у тым ліку і цялесныя практыкі). Па-другое — успрыманне ўсур'ёз і за чыстую манету адметнай рэпрадуктыўнай рыторыкі, шматлікіх гендарных інвектываў і маскуліннай ідэалогіі, якія разглядаюцца не як больш ці менш выпадковыя ідыясінкразіі самога аўтакрата і ягонай эліты, але як непасрэднае асяроддзе і асноўны прынцып дзеяння пуцінскага рэжыму. Пры гэтым біяпалітычны падыход да інтэрпрэтацыі рускага палітычнага рэжыму сутыкаецца з уласным — магчыма, эўрыстычным — парадоксам: як можна растлумачыць і паяднаць у адзінае кагерэнтнае цэлае шматлікія літанні аб «народасбережениі» і адначаснае шакуючае марнатраўства людскіх жыццяў у вайне?

Макарычаў і Мядзведзеў, такім чынам, ставяць перад манаграфіяй досыць амбітныя мэты: (а) паказаць беспярэчную перавагу біяпалітычнай канцэптуальнай опыці перад папулярнымі

ў рускай паліталогіі інстытуцыйным і эканамічным аналізам; (b) давесці, што чвэрць стагоддзя пуцінскага кіравання пранізана адзінай і скразной логікай дзеяння і што вайна ва Украіне ўяўляе не болей чым эскалацыю адпачатна прысутных тэндэнцый; (c) выправіць некаторыя тэарэтычныя хібы самога стваральніка канцэпту «біяпалітыкі», то бок М. Фуко, які, па меркаванні аўтараў, надаў яму завузкае значэнне, што ахапляе толькі неаліберальныя рэжымы, у той час як з не меншай зручнасцю яно дастасоўна і да аўтарытарных рэжымаў. Уласна, паводле гэтых амбітных яе задач я і палічыў патрэбным ацэньваць манаграфію і, забягаючы наперад, мушу адзначыць: нягледзячы на тое (а магчыма, менавіта таму), што з сімпатыяй стаўлюся і пераважна падзяляю асноўныя канцэптуальныя інтэнцыі аўтараў, вынікоўнае тэкстуальнае цэлае выклікае нямала пытанняў і прэрэчанняў.

Пачну з Фуко і ягонага канцэпта «біяўлады». Як слушна адзначаюць самі Макарычаў і Мядзведзеў, першасна гэта паняцце было створанае для характарыстыкі сучасных неаліберальных заходніх рэжымаў і ягонае пашырэнне на іншыя геаграфічныя і, што болей істотна, паліталагічныя абсягі патрабуе канцэптуальнай карэкцыі.

Базавай для ўсёй кнігі гіпотэзы «аўтарытарнай біяпалітыкі» аўтары дасягаюць досыць простым (калі не сказаць — спрошчаным) шляхам: дзве розныя мадальнасці праяўлення і ажыццяўлення ўлады — права забіраць жыццё і сімвалічная рэпрэзентацыя дзяржавы ў цэле суверэна, з аднаго боку, улада падтрымліваць жыццё і ананімна-дысперсныя структуры ўрадавання — з другога, — якія сам Фуко супрацьпастаўляў як кантрарныя і гістарычна пераемныя, Макарычаў і Мядзведзеў разглядаюць (прынамсі, у выпадку сучасных іліберальных рэжымаў) як сінхронныя і звязаныя дыялектычнай сувяззю.

Некрапалітыка вайны і забойства апанентаў — гэта не супрацьлегласць, але своеасаблівая эскалацыя аўтарытарнага «клопату» аб здароўі папуляцыі, радыкалізацыя псеўдабіялагічнай нормы, якая дзеля сваёй унутранай пустаты пракрэсліваецца праз супрацьпастаўленне вонкавым і знешнім пагрозам або «адхіленням». Характэрныя рэпрадуктыўныя і іміграцыйныя інвектывы і адпаведны ім «административный восторг» не ёсць простымі эксцэсамі — яны выяўляюць дыскурсіўную логіку сучаснай рускай улады, якая падмяняе ідэалагічную і наратыўную пустату «рускай» ідэнтычнасці эмацыйна-біялагічнай еднасцю аднолькава пагражаных зменамі. Біяпалітыка выконвае ролю пост-ідэалагічнай і пост-палітычнай замены дзяржаўнай ідэалогіі і палітыкі (22). Навязлівая і хваравітая заклапочанасць рускіх элітаў і самога аўтакрата дэградацыяй і выміраннем, характэрныя рытарычныя

інтэрвенцыі ў сферу рэпрадуктыўных і гendarных правоў і, прынамсі вонкава, хаатычная дзейнасць адміністрацыйнага апарату і рэгіянальных элітаў, якія спрабуюць адпавядаць гэтай новай біяпавестцы, прадстаўляецца аўтарамі як сутнасць сучаснага рускага рэжыму. Пры ягонай ідэалагічнай нэндзе (адсутнасць паслядоўнага і кагерэнтнага ідэалагічнага абгрунтавання) і рыхласці нацыянальнага наратыву менавіта сукупнасць «нармальных» сексуальных і рэпрадуктыўных практык падмяняе вызначэнне «рускасці». Сексуальныя, гendarныя, біялагічныя і імігранцкія фобіі не толькі імплементаваны ў адпаведныя заканадаўчыя і адміністрацыйныя практыкі, але і разглядаюцца ў якасці асноўнага маркёра лаяльнасці ва ўнутранай палітыцы і прынцыпаў «геапалітычных» хаўрусаў у вонкавай. Сама ж улада прадстаўляецца як асноўны рэпрадукцэнт і рупліўца аб «здоровым» насельніцтве. Роля калектывнага «цывілізацыйнага» імунітэту, на якую прэтэндуе пуцінскі рэжым, і апраўдвае яго ва ўласных вачах за любыя злачынствы, здзейсненыя супраць унутраных і вонкавых ворагаў медыкалізаванай «нормы».

На мой погляд, гэта не столькі развіццё канцэпцыі Фуко, колькі яе трывіялізацыя. Па-першае, калі ў самога французскага філосафа біяпалітыка выяўляецца як новая структура (і нават метафізіка) улады, аўтары разглядаюць яе проста як яшчэ адно з вымярэнняў палітычнага, як дадатковую метрыку, пад якую падпадаюць усе шырока зразуметыя «цялесныя» вымярэнні ажыццяўлення ўлады. Па-другое, падмена тэзісу аб гістарычнай пераемнасці двух прынцыпова розных тыпаў уладарання на тэзіс аб іх дыялектычнай сувязі расфакусіруе і дэфальсіфікуе канцэпцыю: цяпер абсяг яе валіднасці не акрэслены ніякімі часовымі рамкамі, і не існуе ніякіх абмежаванняў на гістарычныя аналогіі, уся руская гісторыя ператвараецца ў замкнёны контур цыркулярнага сімвалізму (пуцінская ўлада паўстае як арганічны працяг савецкага этапу, і першая, і другі выяўляюць сабой адпачатны і прымардыяльны характар рускай дзяржаўнасці, пабудаванай на цэнтралізаваным размеркаванні прыродных рэсурсаў; гл. напр., 77); любыя праяўленні пуцінскага рэжыму могуць быць аднесены да двух рэгістраў ягонага дзеяння — тое, што не падпадае пад біяпалітыку, можна аднесці да некрапалітыкі, і наадварот. У большасці выпадкаў адметная кан'юнкцыя двух абшараў (уласна бія- і палітыкі) становіцца для аўтараў нагодай не для канцэптualiных інавацыяў, а для вынаходніцтва няхай і трапных, але ж толькі метафарычных аналогіяў: як, да прыкладу, параўнанне экспарту нафты, якая ўяўляе сабой вынік смерці шматлікіх арганізмаў, і «экспарту» смерці падчас вайны (143).

Можна таксама паўшчуваць аўтараў за эклектычнасць іхных тэарэтычных густаў і пэўную канцэптуальную непераборлівасць. Апроч уласна «біяпалітыкі» знаходзім у кнізе ўвесь спіс гамалагічных канцэптаў, пабудаваных на той жа логіцы кан'юнкцыі палітыкі і аднаго з каранёў, звязаных з біялагічным абшарам: анатамапалітыка самога Фуко, некрапалітыка А. Мбэмбэ, зоэпалітыка Дж. Агамбена, куды дадаюцца таксама «голае жыццё» і «homto saseg» апошняга, поруч з «надзвычайным становішчам» К. Шміта. На мой погляд, даследаванне толькі выйграла б у сваёй кагерэнтнасці, калі б колькасць цытаваных тэарэтыкаў і іхных паняццяў была б зменшаная, тым болей, што яны прадстаўляюць сабой досыць трывіяльны «джэнтльменскі набор» сённяшняй палітычнай філасофіі, то бок — прынамсі, на маё меркаванне — Макарычаў і Мядзведзеў тут хутчэй спадкуюць сённяшняй канцэптуальнай модзе, а не кіруюцца ўнутранымі патрэбамі даследаваных імі рэаліяў.

Тое, што можна прадставіць і, уласна, прадстаўляецца аўтарамі як выгода іхнага падыходу, ёсць адначасна і ягонай слабёй. Макарычаву і Мядзведзеву ўдаецца інтэграваць 24 лютага 2022 у папярэднюю палітычную гісторыю РФ, але за кошт прагнастычнай і фальсіфікацыйнай з'рыстыкаў, бо не відавочна, што наогул можа выпадаць з падобнай канцэпцыі, дзе любая палітычная праява можа быць аднесена або да ўласна «біяпалітыкі», або да «зоэпалітыкі», або да «некрапалітыкі», або да «надзвычайнага становішча».

Вяртаючыся да завочнай канкурэнцыі з інстытуцыйнай і эканамічнай опыткай: як сказана, «біяпалітычны» падыход прадугледжвае субстанцыяльную (а не інструментальна-прагматычную) інтэрпрэтацыю гendarнай і рэпрадуктыўнай рыторыкі і адпаведных юрыдычна-адміністрацыйных практыкаў — пры ўсёй магчымай плённасці падобнага падыходу, не знаходзім у Макарычава і Мядзведзева адказу на самае простае, але істотна фальсіфікуючае пытанне: якім чынам можна адрозніць дыскурсіўную логіку, якая змушае ўладу да тых ці іншых крокаў, ад прыхамаццяў і ідыясінкразіяў старэючага аўтакрата, змяшаных з апартуністычнымі запазычаннямі з павесткі заходняга кансерватызму або мясцовага спецыфічнага турэмнага этасу? Ці сапраўды адпаведныя рэфэрэнцыі выяўляюць нешта істотнае адносна функцыянавання пуцінскага рэжыму, а не ўяўляюць сабой простую рытарычную маскіроўку?

Да таго ж непазбежна ўзнікае пытанне сацыялагічнай рэлевантнасці. Як адзначаюць самі Макарычаў і Мядзведзеў, канкрэтныя паводзіны рускіх грамадзянаў рэдка адпавядаюць

пастаральным утопіям «традыцыйных каштоўнасцяў». Аднак, калі мы прымем за базавую гіпотэзу нерэlevantнасць рыторыкі аб абароне «нармальных» сексуальных і рэпрадуктыўных паводзінаў сапраўдным спадзевам і патрабаванням насельніцтва РФ, паўстае непазбежнае пытанне: чаму адпаведныя дыскурсіўныя стратэгіі аказваюцца дзейнымі і легітымнымі ў адносінах да рэжыму, калі яны не адпавядаюць ніякаму меркаванаму грамадскаму кансэнсусу? Сам Фуко ў свой час здымаў пытанні аб сацыялагічнай рэlevantнасці праз канцэпцыю суб'ектывізацыі: пытанне, наколькі адпаведны дыкурс успрымаўся на ўзроўні канкрэтнай асобы, кавалася праз ідэю таго, што сама асабістасць задаецца і рэпрадукуецца праз пэўныя дыскурсіўныя механізмы. Але ў выпадку Макарычава і Мядзведзева такое ўхіленне ад праблемы не магчымае, бо, як яны самі падкрэсліваюць, грамадзянін РФ не столькі прымае навязаны яму вобраз, колькі кіруецца пераважна эканамічнай і транзакцыйнай логікай узаемадзеяння з уладай.

Хіба не найбольшым канцэптуальным дысанансам гучыць аб'яднанне постструктуралісцкай метадалогіі і эсэнцыяльна-прымардыяналісцкіх тэзісаў аб «прыродзе рускай дзяржавы» (146), якая нібы захоўвае на працягу стагоддзяў сваю прынцыповую тоеснасць. Гэтак жа дзіўна выглядаюць апеляцыі аўтараў як да каўзальна-тлумачальных чыннікаў да клімату, геаграфіі і спецыфікі размеркавання прыродных рэсурсаў (148).

Апроч канцэптуальных хібаў, тэорыя выклікае сумневы і ў сваёй эмпірычнай ўрыстыцы: разгляданыя ў кнізе падзеі, асобы, тэксты і выказванні адрознівае іхны даволі трывіяльны характар. Фактычна знаходзім у Макарычава і Мядзведзева пераказ у «біяпалітычным» слоўніку перадавіцаў умоўнай «Медузы» або любых іншых ліберальных рускіх масмедыя. Парадак імёнаў і падзеяў абсалютна прадказальны. Прэтэндуючы на небанальнасць свайго тлумачэння і супрацьпастаўляючы свой падыход іншым паліталогічным мадэлям у якасці болей канцэптуальна ўрыстычнага, аўтары ў той час слізгаюць па паверхні палітычных падзеяў, прапануючы чытачу сінопсіс колішніх навінаў.

Фактычна ў аснове тэксту кнігі ляжыць немудрагелістая матрыца, дзе навінавыя нагоды найноўшай палітычнай гісторыі размяркоўваюцца па гнёздах адпаведных паняццяў: некрапалітыка, зэапалітыка, homo sacer, голае жыццё, надзвычайнае становішча... Абавязковае знаходжанне сваіх адпаведнікаў для гэтых канцэптаў у расейскім спорце, палітычным актывізме, ваенных падзеях выглядае як механістычнае.

Бадай, найбольшыя пярэчанні выклікае *першы раздзел*, назва якога абяцае нам «Біяпалітычную генеалогію пуцінскага рэжыму»,

замест якой знаходзім досыць механістычнае тлумачэнне: у сучаснай рускай дзяржавы адсутнічае артыкуляваная і паслядоўная ідэалогія, а нацыянальная ідэнтычнасць і адпаведны гістарычны наратыў, калі не адсутнічаюць наогул, то знаходзяцца ў зачатковым і ўнутрана супярэчлівым стане, таму ўтвораны іхнай адсутнасцю horror vacui запаўняецца «біяпалітыкай», г. зн. апеляцыяй да цялеснай і сексуальна-рэпрадуктыўнай нормы, адпаведнасць якой вызначае як унутрыпалітычную лаяльнасць, так і падзел на сяброў і ворагаў на міжнароднай сцэне.

Ідэалагічнай платформы, якая магла б аб'яднаць рускую эліту, не існуе. Пры бліжэйшым разглядзе так званыя «традыцыйныя каштоўнасці» аказваюцца гетэрагеннай мешанню маніпуляцыйных наратываў. Усе ідэалагічныя канструкты, якія цыркулююць у медыясферы, кантэкстуальныя і нарматыўна не дасканалыя. Сучасны рускі неакансерватыўны палітычны разварот можна звесці да рэгуляцыі цялесных практыкаў (6). «Суверэнітэт», да якога так ахвотны апеляваць рускі афіцыёз, прэзентуецца насельніцтву як суверэнітэт у сексуальных практыках (7).

Праз адметную біялагізацыю «рускай» ідэнтычнасці, якая суадносіцца не з дзяржаўнымі інстытутамі і геаграфічнымі рамкамі, але з «нармалізаванымі» біялагічнымі і рэпрадуктыўнымі практыкамі, якім супрацьстаіць нібы ўпадніцкі і «сексуальна дэвіянтны» Захад, яна праліваецца за палітычныя межы, — ахапляючы ў сацыяльным уяўленні ўсіх «нармальных» рускамоўных, якія нібы патрабуюць сваёй аховы з боку Масквы (42).

Падзяляючы высновы аўтараў аб браку паслядоўнай і наогул колькі-небудзь уцямнай ідэалогіі ў сучаснай РФ, не магу не заўважыць: далёка не кожная адсутнасць нечага ёсць уласна пазітыўным фактам і нечым, што патрабуе свайго абавязковага тлумачэння. Больш канкрэтна: нямала сучасных рэжымаў, у тым ліку, калі не ў першую чаргу, аўтарытарных, функцыянуюць у ідэалагічным вакууме. Апрыёры тэзіс аб дэфіцыце ідэалогіі можа стаць падставай для пошуку іншых механізмаў трываласці рэжыму, а не нечага, што выконвае ролю яе сімвалічнай падмены.

У найбольш шырокай перспектыве рускую біяпалітыку Макарычаў і Мядзведзеў апісваюць як звязанне насельніцтва РФ да біялагічнага рэсурсу ўлады і як рэдукцыю публічнай палітыкі да фізічнага цела Пуціна (16). Наконт апошняга нельга не заўважыць: гэта не канцэпцыя М. Фуко, але Э. Кантаровіча. Праўда, і самі аўтары адзначаюць, што тэорыя Фуко антынамічная да ідэі патэрналісцкага суверэна, на якую абапіраецца рэжым Пуціна (21). Як сказана вышэй, гэтую супярэчлівасць Макарычаў і Мядзведзеў намагаюцца развязаць праз ідэю аўтакратычнай біяпалітыкі, якая

прадстаўляе сабой не гістарычную змену, але ваганне між полюсамі некра- і біяпалітыкі.

Зыходзячы з прапанаванай імі біяпалітычнай опыці, Макарычаў і Мядзведзеў лічаць магчымым развязаць і пытанне фашызму: наколькі пуцінскі рэжым можа быць змястоўна ахарактарызаваны як фашысцкі? Яны спасылаюцца на Р. Юдзіна, які разглядае фашызм як найперш цялесны феномен, — дзе праз навязаны грамадству саматычны жак нарматыўная ўлада падмяняецца голай сілай і здольнасцю выклікаць страх (39). Фашызм, таму — гэта не столькі тып палітычнага рэжыму, колькі адметная дыскурсіўная практыка (41), якая акурат і ўласцівая пуцінскаму рэжыму. Як характэрны іліберальны (і фашысцкі) рэжым, улада Расіі эксплуатае цялесную ўразлівасць і прадудыруе жак як унутраны і міжнародны палітычны інструмент.

У другім раздзеле разглядаецца дзейнасць як прапуцінскіх актывістаў, спіс якіх зводзіцца да абсалютна банальных фігураў А. Залдастанава, Юліі Чычэрынай і Вікі Цыганковай, спевака Шама-на і З. Прылепіна (чыя дзейнасць або выказванні тлумачацца ў зададзеным рэчышчы фашызму як саматычна-эстэтычнай практыкі), так і процілеглага ім, апазіцыйнага актывізму, куды аднесены ўсе мастацкія практыкі, якія «высмейваюць і зневажаюць» біяўладу Пуціна, ператвараюць цэла ў асяроддзе палітычнага выкліку (ізноў жа бачым даволі трывіяльны спіс імёнаў Пётры Паўленскага, «шамана» Аляксандра Габышава і ўдзельніц Pussy Riot).

Тут можна заўважыць адметную палітызацыю эстэтычнага і эстэтызацыю палітыкі, уласцівую «біяпалітычным» тлумачэнням. Калі суверэнiтэт перамяшчаецца з уладарання тэрыторыямі ў прастору цялеснасці, то — хібна, на мой погляд, мяркуюць адпаведныя тэарэтыкі — і выклік яму можна кінуць праз індывідуальны мастацкі перформанс і маніпуляцыі з уласным целам. Праблема такой хады думкі ў тым, што адметная сінекдахальная логіка аўтарытарнага кіравання (можна паказальна пакараць ці агулам адабраць жыццё ў некалькіх найбольш актыўных апанентаў, каб застрашыць усё насельніцтва) не сіметрычная: публічныя маніпуляцыі над уласным, індывідуальным целам не могуць стаць той палітычнай дзеяй, якая сімвалічным парадкам ахопіць і вызваліць усё шматмільённае палітычнае «цэла» нацыі.

У трэцім раздзеле аўтары канцэнтруюцца на алімпійскіх гульнях 2014 г. у Сочы і звязаным з імі допінгавым скандале. Апошні яны звязваюць з папярэднім савецкім досведам, дзе выкарыстанне фармакалогіі ў прафесійным спорце было пастаўлена на кантраляваны дзяржавай індустрыяльны рэйкі (74) і дзе ўпершыню з'явілася характэрнае атаясненне спорту з падрыхтоўкай да вайны.

Цела спартовых атлетаў руская дзяржава разглядае ў якасці медычных і фармакалагічных машынаў, або біяіндустрыяльных прадуктаў (76–77), адначасна — як натуральны рэсурс, які паводле адметнай «нацыянальнай» палітэканамічнай логікі разглядаецца як дзяржаўнае майно, якое мусіць быць пераразмеркаванае ў адпаведнасці з дзяржаўнымі інтарэсамі (77).

У дадзеным раздзеле аўтары прапануюць даволі цікавую гіпотэзу аб тым, што спецыфіка канкрэтнага рэжыму вызначаецца прызам, якое ён сумяшчае два вымярэнні: біяпалітычнае (датычнае нацыі як агульнай біялагічнай масы) і анатамапалітычнае (якое дзейнічае на ўзроўні адзінкавага цела-машыны і патрабуе ад яго ўсё большай эфектыўнасці), — на падставе адметнасцяў кадыфікацыі і рэпрэзентацыі «цела» нацыі праз цела атлета можна меркаваць аб прыродзе канкрэтнага кіравання (79). На жаль, гэтая гіпотэза не знаходзіць свайго далейшага развіцця ў кнізе.

Раздзел завяршаецца разглядам таго, як наступствы допінгавага скандалу былі рэфрэймаваныя ў наратывы аб адвечнай варожасці Захаду да Расіі і аб яе міжнародным прыніжэнні (83), які былі выкарыстаныя для пешчання своеасаблівага «веймарскага рэсентыменту» (84).

Чацвёрты раздзел прысвечаны, бадай, найбольш спрыяльнай для арыентаванай на Фуко канцэптуальнай оптыкі тэме: дзеяннем расейскай дзяржавы падчас пандэміі COVID-19.

Макарычаў і Мядзведзеў адзначаюць, што, насуперак чаканаму, падчас пандэміі адбылася хутчэй не кансалідацыя, але рэдыстрыбуцыя ўлады паміж цэнтрам і рэгіянальнымі адміністрацыямі, «дэцэнтралізацыя» (103) федэральнай улады і нават частковая згуба магчымасці дзяржавы кіраваць наратывамі (111).

З другога боку, менавіта ковідны досвед спарадзіў тыя зачышчаныя палітычны ландшафт (інструменталізацыя каранцінных абмежаванняў у палітычных мэтах і выкарыстанне квазімедычных рацыяў для пераследу арганізатараў апазіцыйных публічных акцыяў), дысцыплінаваную і лаяльную эліту, дэмабілізаванае і фаталістычнае насельніцтва (на якое паўплывала дэфляцыя вартасці чалавечага жыцця падчас пандэміі), якія і далі магчымасць Пуціну распачаць вайну без асаблівых палітычных наступстваў для сябе.

Цікаўнасць прадстаўляюць і заўвагі аўтараў аб адметнай «эканоміцы» смерці: рознасць падыходаў і зусім не роўная мера размеркавання ўвагі і рэсурсаў між рэгіёнамі адбіліся ў няроўнай рэдыстрыбуцыі смерці і жыцця сярод розных суб'ектаў Федэрацыі, што можна разглядаць як праявы ідэалогіі сацыяльнага дарвінізму і каланіяльнай структуры РФ (да гэтай тэмы аўтары вернуцца яшчэ раз у наступным раздзеле).

Завяршальны пяты раздзел прапануе «біапалітычны» аналіз вайны ва Украіне.

Аўтары лічаць, што шакуючы садызм рускіх войскаў (сімвалам якога сталася Буча) носіць невыпадковы характар і мае свае карані ў даўгой традыцыі мілітарызацыі злачыннага (нават па тых надзвычай нястрогіх мерках, якія стасуюцца ў ваеннай сферы) гвалту ў Афганістане, Чачні і Сірыі (125). Істотна пры гэтым не столькі нават здзяйсненне аналагічных злачынстваў у мінулых войнах, але ж прынцыповае нежаданне іх прызнаваць і расследаваць — якое, па меркаванні аўтараў, мае інстытуцыйную для рускай арміі прыроду (126). Зверствы, учыненыя на акупаваных тэрыторыях, — гэта і працяг гвалту, які квітнее ўнутры краіны (127), адметнай бія- і анатамапалітыкі, уласцівай т. зв. «сілавым» ведамствам (самой арміі, паліцыі і пенітэнцыярнай сістэме).

У дадзеным раздзеле аўтары ізноў вяртаюцца да тэмы адметнай некрагеаграфіі, г. зн. няроўнага размеркавання імаверных смерцяў між рознымі рэгіёнамі Расійскай Федэрацыі — няроўнасць мабілізацыі між рознымі рэгіёнамі адлюстроўвае каланіяльную прыроду пуцінскага рэжыму.

Расійскія ўлады, працэдуруючы на вонкі і карыстаючыся ў рытарычным афармленні вайны патрыярхальнай і маскуліннай ідэалогіяй (апеляцыі да мужчыны-воіна, абвінавачанні Украіны як своеасаблівай здрадлівай жонкі, прадстаўленне Пуціна ў якасці альфа-самца), ва ўзаемадзеянні з уласнымі грамадзянамі ў той самы час карыстаюцца прынцыпова іншай парадыгмай. Жонкам імаверных добраахвотнікаў навязваецца роля біапалітычных бізнесменаў, якім прапануецца абмяняць цела свайго мужа (мужчыны сярэдняга ўзросту з рускай правінцыі, які, як правіла, не мае сталага заробку, у адрозненне ад праблем ва ўжыванні алкаголю — хутчэй цяжару, чым крыніцы папаўнення сямейнага бюджэту) на дзяржаўныя выплаты і прэферэнцыі. Жанчына, заціснутая ў пастцы між хатнім гвалтам і прыгнётам з боку дзяржавы, можа разглядаць падобную «прапанову» як карысную. Такім чынам, аснову ўнутранай рускай палітэканоміі складаюць далёка не ўслаўляныя «традыцыйныя каштоўнасці», але сацыяльная анамія, дзе ўсе сямейныя сувязі прынесены ў ахвяру цынічным і вылучна эканамічным разлікам (139). Макарычаў і Мядзведзеў спасылаюцца таксама на артыкул Ул. Іназемцава, дзе сітуацыя набору новых кантрактнікаў апісваецца ў якасці своеасаблівай здзелкі са смерцю: сумы выплат за падпісанне і за смерць часам перасягаюць тыя імаверныя лічбы, якія мужчына сярэдніх гадоў не з цэнтральных раёнаў здольны зарабіць цягам усяго астатняга жыцця, і таму ён можа разглядаць сваю магчымую гібель як рацыянальны (з

эканамічнага пункту гледжання) выбар у варунках сучаснай Расіі (141–142).

Трэба адзначыць, што прыведзеныя разважанні, калі і маюць права на статус законнай гіпотэзы аб прыродзе навязанай рускаму насельніцтву «некраэканамічнай» здзелкі, то, разгляданыя ў якасці сацыяльных тэзісаў, г. зн. рэальнага тлумачэння паводзінаў кантрактнікаў і іхных жонак — а тэкст Макарычава і Мядзведзева штурхае свайго чытача да такога субстанцыяльнага прачытання, — не толькі ўяўляюць сабой болей чым сумнеўную генералізацыю, не падмацаваную ніякімі эмпірычнымі дадзенымі, але і найперш выклікаюць сумневы з маральнага пункту гледжання.